

Κορνάρος, Κουρῖνος Κουρῆς, Λανκομέσος, Λάντινος, Μολῖνος, Μπάμπης, Παντουβᾶς καὶ Μπατουβᾶς, Μπερέτης, Μποτάλιος, Ντάργος, Ντεμπουτάδος, Ντόνος, Μπός, Νέγγος, Παλαντίνος, Παρπαρίγος καὶ Μπαρμπαρίγος, Πελεγρῆς, Πασχίλης, Ρετούρις, Σιλιγάδος, Σμινέλλος, Τζένος Τζές, Τριβιζᾶς κ. τ. λ. Καὶ ὅμως, ὡς βλέπομεν ἐκ τῶν ἐγγράφων, καὶ ὅπως γνωρίζομεν καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν, οἱ φέροντες ταῦτα δὲν εἶναι Ἑνετοί, ἀλλὰ Κρηῆτες Ἕλληνες ὀρθόδοξοι. Δὲν εἶναι δὲ πιθανὸν οὐδ' ὅτι κατάγονται ἐξ Ἑνετῶν οὔτοι. Εἶναι γνωστὸν πολλαχόθεν, ὅτι οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κατοικοῦντες Ἑνετοὶ ἦσαν ἐλάχιστοι, καὶ αἱ πρὸς τοὺς ἐπιχωρίους Κρητῆς ἐπιγαμίαι σπανιώσταται, καὶ διὰ τοῦτο δὲν θεωρῶ πιθανόν, ὅτι οἱ φέροντες τὰ ἐπώνυμα ταῦτα εἶναι ἐνετικῆς καταγωγῆς. Μία μόνον ἐξήγησις ὑπολείπεται φέρουσα πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς πιθανότητος, ἡ ἐξῆς. Τὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κτήματα ὑπέκειντο κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς φέουδα Ἑνετῶν τιμαριούχων, οἱ δὲ καλλιεργοῦντες αὐτὰ Κρηῆτες πάροικοι καὶ γονικάριοι ἐπλήρωνον τὸ συνειδημένον φεουδαλικὸν τέλος (τὸ ἔντριον) εἰς τοὺς φεουδάρχας καὶ τινα ἄλλα μικρότερα τέλη καὶ ἀγγαρείας. Πολλοὶ τῶν παροίκων τούτων ἐγνωρίζοντο καὶ ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν ἄλλων διὰ τοῦ ἐπωνύμου τοῦ τιμαριούχου καβαλλάριοι. Φαίνεται δέ, ὅτι καὶ οἱ ἴδιοι οἱ πάροικοι ἠρέσκοντο νὰ προσλαμβάνωσι καὶ νὰ ἀκούωσι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἀφέντου Ἑνετοῦ. Οὕτω κατὰ μικρὸν προσεληφθήσαν καὶ ἀπέμειναν τὰ ἐπώνυμα αὐτὰ ἐκβαλόντα τὰ Κρητικά. Πρόσθετες εἰς ταῦτα καὶ τὴν βάπτισιν καὶ στέψιν Κρητῶν ὑπὸ τιμαριούχων, τὸ ὁποῖον θὰ ἔδιδε μίαν ἀκόμη ἀφορμὴν προσλήψεως φραγκικοῦ ὀνόματος, καὶ πρὸς τούτοις καὶ τὰ πρὸς σκῶμμα διδόμενα παρωνύμια ἐξ ὀνομάτων ἐπιφανῶν Ἑνετῶν, τὰ ὁποῖα κατὰ μικρὸν γινόμενα διακριτικὰ ἀτόμου τινὸς καὶ κυκλοφοροῦντα ἐπὶ τέλους καταλήγουσι νὰ γίνωσι τὰ κύρια οἰκογενειακά τῶν προσώπων αὐτῶν καὶ τῶν ἀπογόνων των. Οὕτω φρονῶ, ὅτι ἐδόθησαν ἐπὶ τῆς Ἑνετοκρατίας τὰ ἐπίθετα αὐτά, καὶ διατηρήθησαν μέχρι σήμερον, ὅτε ὁ λαὸς ὁ φέρων ἢ ἀκούων αὐτὰ οὐδεμίαν ἔχει συνείδησιν τῆς ξενικῆς αὐτῶν καταγωγῆς. Συχνότατα οὕτως σήμερον ἀπαντᾷ τις ἀγρότας Κρητῆς φέροντας ὡς οἰκογεν. ἐπώνυμα τὰ ἐνδοξότατα καὶ ἐπισημότατα Ἑνετικά οἰκογεν. ἐπίθετα π. χ. Δάνδολος, Ζένος ἢ Τζένος, Βενιέρης, Βαρότσης, Μπολάνης, Καπέλλος, Κονταρῆς, Κορνάρος, Κατερῆς, Γριμάνης, Μαρίνος, Μαρῆς, Κουρῖνος Κουερίνης Κουρῆς, Ρενιέρης, Σανούδος, Τριβιζᾶς κ. τ. λ., ἐν ᾧ σχεδὸν βέβαιον θεωρῶ, ὅτι οὐδεὶς ἢ ἐλάχιστοι τούτων κατάγονται ἐξ Ἑνετῶν.

Τὸ περιεργὸν εἶναι, ὅτι καὶ τουρκοκρηῆτες διατηροῦσιν Ἑνετικά ἐπώνυμα, ἂν καὶ οὐχὶ τόσο πολλὰ π. χ. Ντοῦκος, Βολάνης, Βεν-

τουρῆς, Βίδος, Μαρῆς, Δαρμάρος, Καροῦζος, Κολόνας, Μέμος, Μαυρόρος κ. τ. λ. Διὰ τούτους εἶναι ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἦσαν Κρηῆτες ἐξισλαμισθέντες μετὰ τὴν ἄλωσιν καὶ διατηρήσαντες τὰ οἰκογενειακά τῶν ἐπώνυμα. Ἔχει ὑπὸ πολλῶν λεχθῆ καὶ γραφῆ (1) ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἦσαν Ἑνετοί, οἱ ὁποῖοι παραμεινάντες ἐν Κρῆτῃ διὰ νὰ διατηρήσωσι τὰ κτήματά των ἐξετουρκίσθησαν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν στηρίζεται ἐπὶ οὐδεμιᾷ ἀσθεντικῆς εἰδήσεως, καὶ ἀναμφιβόλως εἶναι τῆς κατεψευσμένης ἱστορίας παράδοσις. Οἱ Ἑνετοὶ τῆς Κρήτης ἔμενον ἰδίᾳ εἰς τὰς πόλεις, ὅπου εἶχον ὑποχρεωτικῶς καὶ κατοικίαν. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1645 καὶ οἱ ὀλίγοι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διατρίβοντες εἶχον καιρὸν νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰς πόλεις, καὶ τὸ ἔπραξαν, διότι ἄλλως θὰ ἐγίνοντο θύματα τῶν Τούρκων. Εἰς τὰς πόλεις ἐπολιορκήθησαν, καὶ εἶναι τελείως ἐξηκριβωμένον ἱστορικῶς, ὅτι τῶν πόλεων παραδιδόμενων διὰ συνθήκης, οἱ Ἑνετοὶ πανοικεῖ ἀνεχώρουν ἐκεῖθεν. Οἱ πλεῖστοι καὶ τελευταῖοι εἶχον μείνει εἰς τὸν Χάνδακα (2) ἄλλ' ὅτε καὶ οὗτος παρεδόθη διὰ συνθήκης κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1669, οἱ ἐν αὐτῷ Ἑνετοὶ πάντες ἀνεχώρησαν ἐκτὸς τῆς Κρήτης ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως. Δὲν ὑπάρχει δὲ καὶ οὐδεμία πληροφορία, ὅτι ἐπανήλθον τινες ἐξ αὐτῶν εἰς Κρῆτην μετὰ ταῦτα. Τὰ κτήματά των εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ τῶν κατακτητῶν, θὰ εἶναι δὲ καὶ ἀστεῖον ὑπὸ τοὺς τότε ὄρους νὰ υποθέσῃ τις, ὅτι οἱ Τούρκοι θὰ ἔδιδον εἰς Ἑνετοὺς ἐπανερχομένους τὰ φέουδά των. Ὁ πόλεμος μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑνετίας ἐξηκολούθησε καὶ πολὺν χρόνον κατόπιν, καὶ τὰ ἀμοιβαῖα μίση καὶ ἠθνικῆ τῶν Ἑνετῶν φιλοτιμία ἀποκλείουσι τὸ δυνατόν τοιαύτης παλινοστήσεως.

Οὕτω μόνον κατὰ τὴν γνώμην μου ἐξηγοῦνται ἱστορικῶς τὰ πολυάριθμα Ἑνετικά ἐπώνυμα τῶν σημερινῶν Χριστ. Κρητῶν καὶ τὰ ὀλίγα τῶν Τουρκοκρητῶν.

1) Μάλιστα τοῦ Β. Ψιλᾶκι Ἑβδομάς ἔτος ΣΤ'. τευχ. 34. Η'. τευχ. 31. Ἱστορία Κρήτης τόμ. Γ'. σελ. 9. ἐξ.

2) Εἰς τὴν Γραμβοῦσαν, Σοῦδαν, καὶ Σπιναλόγγαν μόνον θὰ ἔμειναν καὶ κατόπιν ὀλίγοι μετὰ τῶν ἐκεῖ Ἑνετικῶν μισθοφορικῶν φρουρῶν.